

RAZGLEDNIK

KNJIŽEVNOST

Bratko Kreft: **Velika puntarija**. Dramska kronika iz l. 1573 v petih dejanjih. Izdala Slovenska Matica v Ljubljani 1937.

Snov te »dramske kronike« nam je iz povesti Avg. Šenoe »Seljačka buna« pa tudi iz cikla A. Aškerca »Stara pravda« precej znana. Nova pa je zdaj dramska obdelava. (Ali je pri Hrvatih kdo to snov dramatiziral, mi ni znano.)

G. pisec je snov takole razdelil na pet dejanj: I. V Stubici, pred hišo Matije Gubca zborujejo kmetje. Sliši se o novih nasilstvih Tahijevehi. Gubec še miri. Med zborovanjem ubijejo Tahijevega oskrbnika. Brdovski župnik Babič dospe iz Zagreba z vestjo, da je sabor kmete proglasil za veleizdajalce. Zdaj je tudi Gubec za očiteno upor. Izvolijo ga za vodjo. Gregoriča za poveljnika. II. V dvorani pri škofu in banu Draškoviću v Zagrebu. Pristaši vdove Heningovice in njenega zeta Gregorijanca, ki so nedavno kmete hujskali zoper Tahija, se zdaj s Tahijem sprijaznijo — vsi složni zoper kmete. Sklenejo, med puntarje sejati razdor. Župnik Babič prosi milosti za kmete. Škof ga da odpeljati v zapor; nato blagoslovi združeno gospodo, lutrovce in papiste, idoča nad kmete. III. V Stubiških Toplicah, pred Gubčevo zidanico, noč pred usodno bitko, torej pred 9. februarjem 1573. Med puntarji ni sloge. Čuti se izdaja Šajnovičeva. Novica o porazu pri Krškem in Brežicah. Veliki govor Gubčev: »Vstali smo za našo staro pravdo, da bi bilo otrokom našim bolje. Brez trpljenja ni svobode.« Besede župnikove: »Iz naše krvi naj vstane kmečka svoboda!« Boj. Poraz kmetov. Priprave, da bodo ujete obešali. IV. Spet dvorana škofova. Po pojedini. Dasi so zmagali, gospôda ni dobre volje. Najbolj je pobit hujskač kanonik. Prepirajo se. Tahija zadene kap. Škof določi, da bo Gubec »kronan« na pustno nedeljo. V. V ječi. Slovo. Gubca zasramujejo z železno krono in raztrganim »kraljevim plaščem«. Nato ga odvedejo na morišče za odrom.

Dve vodilni ideji vidim v drami: prva — zaradi kmetske nesloge je punt propadel, druga — zaradi trpljenja očetov bo otrokom bolje. Pa kako naj bo ta — druga — vidna, ko so očetje tako strašno poraženi, ponižani? Ko v 4. dejanju peljejo — za odrom — ujete kmete na morišče, pojó puntarsko pesem. Gospôdo v dvorani zazebe. Nemo poslušajo. Porazeni so prav za prav oni. Tu gledalci slutimo zmago kmetskega stanu v bodočnosti. To je

pač najlepši, najvažnejši prizor. Že s tem je — v kali — maščevana kmetska kri. Gledalci čutimo olajšanje, zadoščenje — *kátharsis pathemáton*.

V tradiciji gledalec potrebuje tudi oddiha. V tem oziru je pisec slabo poskrbel. Matkalič bi mogel to vlogo vršiti, ako mu pisec ne bi bil dal novoverske razjedenosti. Tista farsa v začetku 4. dej. ni humor. — Prvo dejanje se nekam počasi vleče. Na samo poročilo župnikovo se Gubec ves spremeni. Tu bi si pač gledalci želeli vpogleda v sabor. Zgodovina pravi, da se ne ve, kdo je v saboru povzročil toliko razkačenost proti kmetom. In tu bi bila hvaležna naloga pesnikova, da bi on poiskal krivca. Morda bi bilo vse še boljše, ako bi se prvo dejanje vršilo v saboru ozir. v banovi dvorani, kjer bi se glasovalo o postopanju s kmeti. Tam bi župnik Babič nastopil in prosil in rotil. — Proti zgodovinski resnici je pisatelj v marsičem grešil: anahronizem je, če zahtevajo puntarji enakost vseh ljudi. »Pod vplivom krščanstva je takratna (v letih 1200 do 1650) hierarhija stanov veljala za nekaj naravnega in pravičnega... Upirali so se (kmetje) edinole krivičnemu in odkritemu izmozgavanju, drugih socialnih zahtev niso imeli.« Dr. A. Gosar, *Za nov družabni red*, str. 55. Krivičen je pisec tudi proti škofu Draškoviću, ko ga je posadil v 4. dej. med obe dami, ki jima — po tolikšnem krvoprelitju — ves blažen dvori. Ta prizor je naravnost karikatura, posmeh katoliški Cerkvi, katero škof predstavlja. Zgodovina daje škofu Draškoviću drugačno spričevalo: dočim se je vsem svetnim graščakom in gospodom zdelo čisto naravno, da kmete zatirajo, se nam je ohranilo Draškovićevo pismo cesarju Maksu II., iz katerega je razvidno, da je škof zahteval tudi od gospôde pravičnosti: »... Obljubil sem bil kmetom, da bom pri graščakih posredoval, naj ne pritiskajo na svoje podložnike čez mero zoper pravo in pravico, in da bom Vaše Veličanstvo prosil, naj se več ne dovoljuje gospôdi tolikšna svoboda zatiranja tlačanov.« Fr. Rački, *Starine*, 1875.

Pis. ne veruje v osebnega Boga; zato ga piše vedno z malo začetnico. Zdi se, da podtika to mišljenje tudi Iliji Gregoriču, ki na koncu 5. dejanja tolaži Gušetića: »Ne joči več! Veruj v svobodo, kakor veruje župnik v svojega boga, kakor je Gubec veroval v staro pravdo in kakor jaz verujem v pravico trde kmečke pesti.« Tako se v 16. stol. slovenski in hrvaški kmetje niso opredeljevali proti svojim duhovnikom. Tako govorjenje je zgodovinska neresnica.

J. Dbv.

Ivan Čampa: Iz belih noči. (Samoizdaja. 1938.) — Komaj smo ga spoznali iz naših listov in revij, že nas je iznenadil z zbirko pesmi, ki kaže vse začetniške vrline in slabosti. Predvsem je motto pomenljiv ključ, s katerim nam odklepa svoj svet, ki ni ne preširok ne globok, a vendar lep, ker je mlad. Očividno Čampa še ni pogledal življenju v oči in zdaleč še ni sprejel borbe z njim. Kljub temu je veliko črnogledosti, ki preveva malodane vso zbirko, kar je pri mladem človeku dosti razumljiv pojav, ker ga zbega prehod iz sanj v živo ostvarjanje novega in trdnega človeka.

Nekako v tem ozračju se giblje pet in dvajset pesmi, ki jih odlikuje melodijozno zajeto občutje, ki je najbolj izraženo v pesmi »Joj bratje« — v nekaki obsmrtnici, razvijajoč v izraziti simboliki star motiv odhoda —